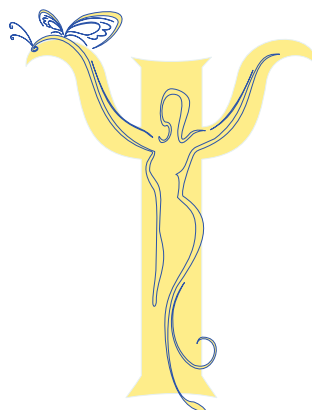

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Кафедра психології та педагогіки
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Подільський культурно-просвітительський Центр імені М. К. Реріха

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ**

**Тези доповідей
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції**

м. Хмельницький, 11–12 квітня 2019 року

Хмельницький
2019

УДК 37.015:159.9
ББК 88:8
А 43

Редакційна колегія:

Потапчук Є. М., доктор психологічних наук, професор (*головний редактор*);

Левицька Т. Л., кандидат психологічних наук, доцент;

Подкоритова Л. О., кандидат психологічних наук, доцент;

Гаврилькевич В. К., кандидат психологічних наук, доцент.

Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців :

тези доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 11–12 квітня 2019) / [ред. колегія: Є. М. Потапчук (голов. ред.), Т. Л. Левицька, Л. О. Подкоритова, В. К. Гаврилькевич] / М-во освіти і науки України, Хмельницький нац. ун-т, Каф. психол. та педагог. [та ін.]. – Хмельницький: ХНУ, 2019. – 160 с.

У збірнику представлені тези доповідей учасників VII Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців», яка відбулась 11–12 квітня 2019 року в м. Хмельницькому на базі Хмельницького національного університету за ініціативи кафедри психології та педагогіки.

Збірник адресований науковцям, аспірантам, студентам, а також усім, хто цікавиться сучасними науковими дослідженнями в галузі психології, педагогіки, соціології.

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за науковий та літературний зміст опублікованих матеріалів несуть їх автори. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії.

При передруку публікації посилання на збірник обов'язкове.

© Автори тез, 2019

© Кафедра психології та педагогіки

Хмельницького національного університету,

оригінал-макет, 2019

ризик дезадаптації. Це свідчить про те, що у цих осіб несприятливий прогноз стійкості до стресу. У 28 % досліджуваних діагностовано середній рівень ризику дезадаптації. Автор методики пов'язує характеристики цього рівня з показниками тривожності. Вона, як відомо, може породжуватися або реальним неблагополуччям школяра в найбільш значимих областях діяльності і спілкування, або існує як би всупереч об'єктивно благополучному положенню, будучи наслідком визначених особистісних конфліктів, емоційних порушень і т. д. Низький рівень ризику дезадаптації діагностовано у 40 % досліджуваних. Характеристиками цього рівня виступають мобілізація психічної діяльності, підвищення активності соматичного функціонування і відчуття загального підйому душевних і фізичних сил. Аналізуючи дані, отримані за методикою «Прогноз» Бодрова, що спрямована на визначення рівня нервово-психічної стійкості, слід зазначити, що 32 % юнаків мають характеристику нервово-психічної нестійкості (НПН) та вірогідність розвитку й прояву особистісних порушень в поведінці і діяльності людини. 40 % юнаків характеризується задовільною нервово-психічною стійкістю, що вказує на оптимальний стан досліджуваних, спонукання до дії, досягнення поставлених цілей та низький рівень ризику дезадаптації.

Мета багаторівневого особистісного опитувальника «Адаптивність» (МЛО-АМ) Д. Г. Маклакова і С. В. Чермяніна – діагностика адаптивності випробуваного за такими параметрами: адаптивні здібності, нервово-психічна стійкість, моральна нормативність. В основному за всіма шкалами були виявлені середні показники, за винятком кількох учнів. За узагальнюючої шкалою «рівень адаптивних здібностей» все учні відносяться до групи нормальної адаптації. Особи цих груп досить легко адаптуються до нових умов діяльності, швидко входять в новий колектив, досить легко і адекватно орієнтуються в ситуації, швидко виробляють стратегію своєї поведінки. Як правило, не конфліктні, мають високу емоційну стійкість. Таким чином, за даною методикою в учнів по всі шкалами були виявлені середні показники,

Тест діагностики емоційної реакції на навколишнє середовище (В. В. Бойко). Мета методики – діагностика типу емоційної реакції на вплив стимулів навколишнього середовища. У більшості учнів – рефрактерна емоційна реакція, говорить про те, що емоційна система сприйняття пасує перед різними впливами – позитивними, негативними і амбівалентним. У навколишньої дійсності вона вибирає переважно амбівалентні стимули. У невеликій частини групи – домінування ейфоричної формули, при якій емоційна система в цілому настроєна на позитивні стимули. У деяких – дисфорична формула позитивних і негативних стимулів зводяться до негативних переживань, а емоційна система в цілому настроєна на негативні стимули.

Під час дослідження також виявлено індивідуально-типологічні особливості осіб з високою та низькою емоційною стійкістю. Емоційно стійкі підлітки мають середній рівень нервово-психічної напруги. Ознаки акцентуацій особистості виявлено за тривожним, педантичним, застриваючим, демонстративним та екзальтованим типами. Підлітки емоційно нестійкі мають значний рівень нервово-психічної напруги, вірогідність зривів. Ознаки акцентуації особистості виявлено за емотивним, застриваючим та демонстративним типами; тенденції до акцентуації спостерігаються за гіпертичним, тривожним, циклотимічним та екзальтованим типами. Отже в результаті узагальнення експериментальних даних було підтверджено, що інтернет-залежність впливає на емоційну стійкість підлітків.

Сафін О. Д.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ДІАЛЕКТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ЯК ЗАСІБ ГАРМОНІЗАЦІЇ СМИСЛОВОЇ СФЕРИ КОМБАТАНТІВ

Коли комбатант зустрічається із психологом, він вже має ідею, яка пояснює виникнення своєї проблеми і часто таке розуміння її є помилковим. Це відбувається через емоційну прив'язку до проблеми, яка не дає можливість подивитись на проблему, в якій він перебуває, відсторонено (Тетяна Семигіна, Ірина Павленко, Євгенія Овсяннікова та ін., 2017). У такому випадку діалектичне осмислення проблеми психологом виявляється доречним, оскільки ідея проблеми буде відкритою для критики і, таким чином, «створить» власну антитезу, що надасть можливість побачити проблему з іншого боку. Найважливішою характеристикою у діалектичній поведінковій терапії є примирення протилежностей в процесі безперервного синтезу. Основний її аспект – необхідність приймати клієнтів такими, якими вони є, у той же час намагаючись

навчити їх змінюватися. Так само, діалектична поведінкова терапія передбачає необхідність діалектичного мислення із боку психолога, а також роботу над змінами свого недіалектичного, дихотомічного, негнучкого мислення із боку комбатанта (Лайнен М., 2016). М. Лайнен виокремлює основні чотири терапевтичні стратегії діалектичної поведінкової терапії, серед яких діалектичні стратегії є фундаментом усієї терапії і надають їй діалектичну сутність. Вони роблять акцент на творчому напруженні, що виникає між несумісними емоціями, а також протилежними паттернами мислення, цінностями і поведінковими стратегіями як всередині індивіда, так і у системі «індивід – оточення» (Лайнен М., 2007). Вона зазначає, що основна діалектика терапії полягає у тому, що зміна відбувається у контексті прийняття реальності у тому вигляді, в якому вона існує і знайденими у ній конструктивними смислами. Стратегічні реакції терапевта спрямовано на оптимізацію діалектичної напруженості, яка виникає у контексті терапевтичної взаємодії, а також актуалізацію кожного полюса діалектичної протилежності, який виникає як при терапевтичній взаємодії, так і у повсякденному житті. Саме це стимулює зміни. Мета такої діяльності терапевта – сприяти подальшому діалектичному примиренню і вирішенню проблеми на усе більш високих рівнях функціональності та ефективності. В процесі консультування психолог навчає комбатанта діалектичним поведінковим паттернам і моделює їх, опитує його із метою відкриття нових можливостей поведінки; пропонує альтернативні способи мислення і поведінки. Комбатанту дають зрозуміти, що істина є ні абсолютною, ні відносною – швидше за усе вона розвивається і конструюється із плином часу. Таким чином, неможливо у певний момент часу усвідомити істину в усій її повноті. Психолог навчає комбатанта тому, що, не можна при'язуватися до жодного із діалектичних полюсів. Зміна і розвиток є неминучими, тому неможливо весь час зберігати жорстку позицію (Linehan М., 2002). Пошук та віднайдення сенсу відбувається через протиставлення будь-якого предмета і будь-якого ствердження протилежному або альтернативному предмету або ствердженню. Основна ідея, яку при цьому повинен засвоїти комбатант, полягає у тому, що кожному твердженню щодо будь-якого предмета може відповідати твердження, зворотне йому. Терапевт допомагає віднайти синтез протилежностей, а не займатися перевіркою істинності кожної зі сторін. Також він пропонує перейти від моделі «або – або» до моделі «і, і». Таким чином, багато тверджень повинні супроводжуватися протилежними, терапевт повинен моделювати неоднозначність і непослідовність, яка присутня у цих твердженнях. Головне – не знецінювати першу ідею, стверджуючи протилежну або альтернативну їй. Тут потрібна позиція «Так. Але крім того...», а не «Так. Але ні, це було неправильно...» (Linehan М., 1993, с. 84). У свою чергу В. Завьялов розробив метод психотерапії і психологічного консультування, центральною частиною якого є аналіз існуючих суперечностей у дії розуму, який після назвав діаналізом (ді – діалектичний аналіз, ді – аналіз удвох) (Завьялов В. Ю., 2005, с. 6). Застосування діалектичних стратегій уможливило швидке виявлення суперечностей та віднайдення ідей для їхнього «примирення» у синтезі, а також встановлення нових смислових зв'язків минулих подій із подіями теперішнього та майбутнього (Щербина Л. Ф., 2005). У діаналізі у центрі уваги перебуває не теорія особистості, а теорія допомоги. Основним психотехнічним прийомом тут є синтез протилежностей, виявлення яких допомагає ідентифікувати сутність життєвих труднощів клієнта, який є носієм власних проблем та експертом власного життя (Завьялов В. Ю., 2003, с. 63–67). Процес надання допомоги здійснюється не на основі готових знань, а видобуванням їх разом зі своїм клієнтом, тобто не за рахунок готових рецептів, особистісного впливу, вторгнення, а в процесі пізнання удвох. Головною темою діаналізу, відправною точкою аналізу будь-якої теми, є «помилка» у мисленні, яка є причиною «проблеми», а проблема є причиною розладів комбатанта. Завдання діаналізу – розібратися у типі розладу, виявити проблему, яка є поза розладом, а за проблемою виявити її сутність – помилку у мисленні (Щербина Л. Ф., 2005, с. 8). Діаналіз допомагає розпізнати помилки, виявити основні суперечності і конфліктуєчі мотиви, «антиномії», «розколи свідомості» і знайти шляхи примирення та об'єднання суперечностей. У цій своїй головній спрямованості діаналіз ... спрямований на пошук істини (Завьялов В. Ю., 2004). У діаналізі особистість визначається як смислова єдність людини, синтез суб'єктивності та об'єктивності. Це – погляд на особистість із точки зору персоналізму. Із точки зору діаналізу у своїй сутності особистість є таємницею, яку не можна розкрити до кінця, яку не можна вивчати науковими методами. Існують об'єкти зовнішнього світу і «ментальні об'єкти». Самі по собі об'єкти і відношення до них не є «особистість» (Завьялов В. Ю., 2005, с. 15). Головною метою діаналізу є посилення особистості за допомогою віднайдення сенсу, або персонального міфу

(Щербина Л. Ф., 2007, с. 320). Діаналіз пропонує допомогу у формі розкриття і розширення сенсу діяльності людини через розуміння символів, в яких і через які проявляється її особистість (Завьялов В. Ю., 2007, с. 102). У людині усе можна брати як символ – поведінку, скарги, симптоми, розповіді, сновидіння, образи, метафори, слова, жести, інтонації та інше (Лосев А. Ф., 1994, с. 263). Із цією метою у діаналізі використовується теоретична конструкція із історично сформованих вчень про Особистість (персоналізм), Реальність (онтологія) і Символ (символогія або «абсолютна діалектика». Із виявленого особистісного сенсу симптому виводиться і сама «терапевтична ідея», яка є синтезом протилежностей, з яких складається проблема. Головне показання до застосування діаналізу – відносний або абсолютний дефіцит сенсу у персональному, індивідуальному та соціальному житті, того, хто звернувся за допомогою (Завьялов В. Ю., 2007, с. 113). Головне, що робить психотерапевт – це шукає сенс у тому, що відбувається в особистому житті комбатанта, як цей сенс пов'язаний із сенсом життя близьких йому людей, як цей сенс, у свою чергу, інтегрується у сенс з усіма людьми (Лосев А. Ф., 2001, с. 409). Діаналіз базується на точній організації мислення (Завьялов В. Ю., 2003, с. 389), що досягається володінням консультантом (психотерапевтом, коучем) пентадним принципом розмислювання проблеми, труднощів, складного питання життя (Завьялов В. Ю., 2003, с. 390). Пентада абсолютної діалектики О. Лосева – основний логічний інструмент діаналізу, вона складається із п'яти кроків: тезис; антитезис; синтез суперечностей, їхнє примирення; факт; міф (Завьялов В. Ю., 2003, с. 395; Завьялов В. Ю., 2007, с. 218). У діаналізі міф ототожнюється із персональним сенсом (Завьялов В. Ю., 2007, с. 68), або як зазначав О. Лосев «міф – це чудова історія особистості, подана у словах» (Лосев А. Ф., 2001, с. 247). Таким чином, діалектичні стратегії психологічного впливу є ключовими засобами гармонізації смислової сфери особистості комбатанта. Застосування цих інструментів до вирішення труднощів із будь-якого проблемного поля гарантує розуміння сутності проблемної ситуації, бачення логіки її розвитку і можливостей вибору варіантів цього розвитку, можливість бути «господарем ситуації».

Серга О. О.

Комунальний заклад «Вінницький обласний центр соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями «Обрій»

ВПЛИВ СІМ'Ї НА ЕМОЦІЙНУ СФЕРУ ПІДЛІТКІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Актуальність. Останнім часом через низку несприятливих факторів в Україні збільшилась кількість родин, які виховують дітей з інвалідністю. Водночас зростає кількість реабілітаційних та лікувальних установ, де такі сім'ї можуть отримати якісну допомогу. Більшість таких закладів розраховані на дітей молодшого віку. Тому, незважаючи на розширення мережі закладів допомоги дітям з особливими потребами, сім'ї, які виховують дітей з інвалідністю підліткового віку часто мають недостатньо можливостей для отримання послуг щодо реабілітації своєї дитини.

Аналіз останніх досліджень та публікацій вказує на зростання інтересу науковців до питань виховання батьками дітей з інвалідністю. Привертається увага до проблем адаптації членів родини до виховання дитини з інвалідністю (Л. Кислян, І. Чухрій, М. Селігман, Г. Фюр) та наголошується на необхідності психологічного супроводу та допомоги таким сім'ям з метою кращої їх адаптації до батьківства (Р. Овчарова, О. Царькова,). Також розглядаються особливості ставлення до дітей з інвалідністю матерів та батьків (Т. Висотіна, О. Горецька). Більшість таких досліджень стосуються виховання дітей молодшого віку, та висвітлюють питання саме таких сімей. Позаяк останнім часом зростає інтерес до особливостей підліткового періоду у дітей з інвалідністю (І. Мельничук, Л. Обухова, Т. Рябова, О. Стасюк). Зарубіжні науковці вказують на необхідність окремого дослідження особливостей дітей з інвалідністю саме у підлітковому віці (Н. Джонс, М. Максі). В той же час серед вітчизняних науковців питання сімей, що виховують підлітків з інвалідністю є недостатньо дослідженим.

Метою даної статті є висвітлення питань впливу сім'ї на емоційну сферу підлітків з інвалідністю.

Основний зміст. Підлітковий вік для дітей з нормотипічним розвитком характеризується досить інтенсивним розвитком різних сфер психіки людини, зокрема емоційної. Також саме в цей період відбувається інтенсивне формування моралі, що в подальшому впливає на керування діями

ПОДКОРИТОВА Л. О., ЛАТКІНА Н. В. Розвиток саморегуляції у студентів соціономічного профілю	112
ПОПЕЛЮШКО Р. П. Особливості інклюзивного навчання в закладі вищої освіти	114
ПОТАПКІНА Л. В. Рекомендації щодо розвитку та вдосконалення професійних та управлінських якостей сучасних фахівців	116
ПОТАПЧУК Є. М. Інтимно-сексуальна привабливість людини та її вияви у шлюбних стосунках подружжя	118
РУДЕНОК А. І. Інтернет-залежність підлітків як чинник їх емоційної стійкості	119
САФІН О. Д. Діалектичні стратегії психологічного впливу як засіб гармонізації смыслової сфери комбатантів	121
СЕРГА О. О. Вплив сім'ї на емоційну сферу підлітків з інвалідністю	123
СУРГУНД Н. А. Психологічна проблема когнітивних механізмів свідомості у контексті синергетичного забезпечення професійної мобільності особистості	125
ТУШКО К. Ю. Структура та особливості змісту компонентів здатності майбутнього офіцера-прикордонника до професійної взаємодії	128
ХАНЕЦЬКА Н. В. Поняття актуальних здібностей в позитивній психотерапії	129
ХОМИНЕЦЬ С. І. Моделі академічної мобільності студентів у вищій школі США	132
ЦВІГУН І. М. Особливості підготовки педагогів до роботи в ДНЗ з інклюзивною освітою	133
ЧЕРЕП А. Д. Модель підготовки майбутніх учителів предметів гуманітарного циклу до морально-етичного виховання учнів старшої школи	135
ЧЕРНА А. М. Сучасні освітні концепції та технології підготовки майбутнього фахівця	137
ШВЕЦЬ О. М. Проблема розвитку гідності особистості у сучасній психології	138
ШЕВЧИШЕНА О. В. Психологічні аспекти підготовки майбутніх педагогів до розвитку життєстійкості в дітей як важливої особистісної характеристики	141
ШНУРОВА Ю. А. Емоційний інтелект як складова професійної компетентності викладачів музично-естетичних дисциплін	142
ШУМОВЕЦЬКА С. П. Гуманітарне знання в системі формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників	144

ЯКОВИЦЬКА Л. С., ЯКОВИЦЬКА Д. Г. Рівень домагань особистості як показник процесу професійної самореалізації	146
ЯРЕМЧУК І. М. Безпечне спілкування	147
ЯСАКОВА Т. Ю. Мотиви вивчення природничих дисциплін студентами технічних спеціальностей	148
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	150

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ**

**Тези доповідей
VII Всеукраїнської науково-практичної конференції
(м. Хмельницький, 11–12 квітня 2019 року)**

Технічний редактор
Гаврилькевич В'ячеслав Костянтинович

Редакційно-видавнича підготовка
Кафедра психології та педагогіки
Хмельницького національного університету
29016, м. Хмельницький, вул. Інститутська, 11
E-mail: kafedrapip@ukr.net
<http://psy.khnu.km.ua/>

Формат 84x108 1/32. Електронне видання
Ум. друк. арк. 16,43.
